

Wellicht is het aan de aandacht ontsnapt. Een vooraanstaande internationale uitgever kondigt de publikatie aan van een nieuw vaktijdschrift: *The World Journal on Social Issues*. Gezaghebbende vakgenoten, ook uit belendende disciplines, hebben zich reeds aangeboden voor de *editorial board* en staan klaar om als *referee* op te treden.

Alle tekenen wijzen erop dat dit tijdschrift zich een belangrijke plaats in de wetenschappelijke circuits gaat verwerven; iets dat door wetenschapssociologen overigens zou worden voorspeld. Immers, hoe gerenommeerder redactie en uitgever, des te prestigieuzer het tijdschrift, des te aantrekkelijker om een artikel in te sturen, des te moeilijker om dit geaccepteerd te krijgen. Maar, indien geplaatst, des te groter wordt ook de kans dat het zal worden aangehaald buiten de reeds bestaande citeernetwerken van vrienden en bekenden. De wetenschappelijke kennis over relevante maatschappelijke problemen zal er immers door worden verrijkt.

De aankondiging van een nieuw tijdschrift zal velen verheugen. Hieruit blijkt immers dat de wetenschap werkt en dat het forum zijn taak kan vervullen. Onderzoekers kunnen hun produkten aan de buitenwereld voorleggen. Maar, bij een zo belangrijk moment komen ook vragen op. Is een nieuw blad eigenlijk wel nodig in een tijdperk van exponentiële groei van het aantal publikaties? Hoe vinden we een optimum tussen een brede en diverse oriëntatie ('de wereld', 'sociale zaken') en een blad vol specialistenjargon? Heeft iemand nog enig overzicht over het geheel? Waar kan de afweging van relevantie versus gefragmenteerde betrouwbaarheid nog plaatsvinden? Zijn er dan al niet genoeg tijdschriften op vele deelgebieden, die elkaar het leven zuur maken? Zal bij groei van het aantal tijdschriften het wetenschappelijk niveau van artikelen constant kunnen blijven? Is er eigenlijk wel voldoende kwaliteit om te publiceren? En wie moet dat allemaal lezen?

Een samenhangend vraagstuk is wie de kosten en risico's van publikaties ei-

genlijk dragen. Het aantal abonnees van vele tijdschriften is niet hoog, ondanks imposante en lokkende titels. Gemakkelijk komen tijdschriften hiermee in een negatieve abonnee-prijsspiraal terecht, waar alleen aan valt te ontkomen door feitelijke subsidiëring van het blad. En waar geen directe subsidie mogelijk is en lezers niet méér willen betalen, daar blijft de auteur als enige te plukken krijgen over. Hiermee ontstaat de paradoxale situatie dat wie wat te melden heeft (en door een redactie is 'uitverkoren') ook de rekening mag betalen. Absurd? In de technische en natuurwetenschappen is dit vaak al het geval. En is het aanleveren van kopij op floppy of in camera-klare vorm niet reeds een manier om de kosten van een tijdschrift naar de auteurs te verleggen?

Blijft de vraag dus wie er uiteindelijk nog in staat zal zijn om in een dergelijk bestel wetenschappelijk te publiceren. Nu al zien we dat gevestigde onderzoeksgroepen die extern gefinancierd onderzoek doen, minder moeite hebben om de kosten van hun publikaties en (soms kostbare) vertalingen te financieren. Nog een stap verder en alleen onderzoekers die officieel erkend – *gesponsord* – onderzoek hebben lopen, zijn degenen die kunnen publiceren. Maar wat is dan nog de functie van een tijdschrift met een redactie die artikelen op waarde selecteert? Die wordt dan overbodig. De uitgever kan rechtstreeks de camera-klare kopij naar de drukker sturen en de rekening naar de auteur. Elk nieuw tijdschrift is een stap in die richting.

Toegegeven, een nogal zwart-wit beeld van ontwikkelingen op de markt van wetenschappelijke artikelen. Voor de Nederlandse bladen op het terrein van de sociale wetenschappen lijkt dit misschien wat ver gezocht. Hoewel, het aantal tijdschriften op deelterreinen is sterk gegroeid en het is duidelijk dat deze groei de algemene tijdschriften in de weg zit. Het aantal publikaties is het laatste decennium enorm toegenomen en steeds vaker wordt dit als een indicatie voor toegenomen wetenschappelijke produktiviteit gezien. Hoe meer publikatiemogelijkheden er zijn, des te beter lijkt het voor de producenten van wetenschappelijke onderzoeken. Tegelijkertijd wordt het artikel minder waard en wordt de onderzoeker gedwongen om mee te doen in de publikatiespiraal. Bij de beoordeling van wetenschappelijke activiteiten ligt immers het accent nauwelijks op de inhoud, maar vooral op het relatieve aantal publikaties. Zo draait men gemakkelijk dol.

Wie het, overigens royale, kopijaanbod van een algemeen tijdschrift als *Mens en Maatschappij* over de laatste tien jaar eens beziet, kan daaruit soortgelijke conclusies trekken. Allereerst komt de kopij steeds vaker vanuit universitaire onderzoeksgroepen, die door tweede-geldstroomfondsen in staat worden gesteld kostbaar onderzoek te doen. Weinig eerste- of derde-geldstroomonderzoekers vinden blijkbaar de tijd (=geld) om te publiceren.

In de tweede plaats is – wellicht hierdoor – een beperking van variatie in on

derwerpen van artikelen te bespeuren. Auteurs over onderwerpen waarvoor NWO, SVO of andere financiers geen belangstelling hadden, moeten vaak 'low-budget'-onderzoek doen, waarover minder gemakkelijk overtuigend valt te schrijven. Zo valt op dat er vrijwel geen kopij wordt aangeboden over hedendaagse maatschappelijke problemen, waarvoor externe onderzoeksfinanciering ontbreekt. Het aantal gepubliceerde artikelen over bijvoorbeeld emancipatieprocessen, maatschappelijke tegenstellingen, vooroordelen, milieuvraagstukken of ontwikkelingen in Oost-Europa is derhalve onevenredig klein.

Ten slotte suggereert het gepubliceerde materiaal in Mens en Maatschappij wellicht dat er binnen de redactie een voorkeur zou bestaan voor vraagstukken die kwantitatief zijn te onderzoeken en in een bepaalde wetenschapstraditie passen. Helaas komt het vaak voor dat interessante andersoortige beschouwingen na een redactioneel verzoek om bijstelling of uitwerking worden teruggetrokken. Dikwijls laat ook de kwaliteit van de kopij te wensen over; slechte argumentatie, onvoldoende analyse, of een verhaal dat voor een buitenstaander gewoon onleesbaar is. Kritische beschouwingen over en naar aanleiding van actuele vraagstukken staan hoog op het wensenlijstje van de redactie, maar die komen gewoon te weinig binnen.

Met dit marginaal sluit ik een tienjarige periode als redacteur van Mens en Maatschappij af. De brede oriëntatie van dit blad is essentieel voor een goede discussie over de ontwikkelingen in het vak. Artikelen zullen de lezers gevarieerd moeten informeren, maar ook specialistische verhandelingen hoeven niet te worden vermeden. Mens en Maatschappij is ook het forum voor beschouwende en uitdagende commentaren. Voor de serieuze beoefenaars van het vak schept dat echter ook een verplichting om die in te sturen.

Het zal duidelijk zijn, dat niet een gebrek aan publikatiemogelijkheden het probleem is, maar eerder de kwaliteit van de aangeboden kopij. Nóg een tijdschrift erbij is dus geen oplossing; integendeel, het is een stap in de richting van gesponsorde en aan handen en voeten gebonden tijdschriften. Het is daarom ook helemaal niet erg dat het *World Journal on Social Issues* niet ècht zal worden uitgegeven: het bestond slechts voor de duur van deze kanttekeningen. Bovendien hebben we in Nederland toch al lang het *Algemeen Wereldtijdschrift voor Financiën, Handel, Nijverheid, Kunsten en Wetenschappen*. In 1864 opgericht door Ch. A. Boorman.*

Wij zijn dus reeds voorzien.

Jules Peschar

* Een boeiende verhandeling over dit tijdschrift en zijn oprichter is te vinden in W. Elschot, *Verzameld werk*, Amsterdam 1960, pag. 249-410.